

HANDBOK 2024

Handbok för tillträde till yrkeshögskolan

PUBLICERAD: 2020-12-09
UPPDATERAD: 2024-06-10
DNR: MYH 2022/3355 ISBN:
978-91-89815-73-5

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
2. Utgångspunkter för tillträde till yrkeshögskolan	11
2.1 Bestämmelser	11
2.2 Mångfald och breddad rekrytering	15
2.2.1 Möjligt stöd för ökad tillgänglighet	16
3. En rättssäker process för tillträde	18
3.1 Principer för rättssäkerhet	18
3.2 Information till sökande	19
3.3 Behörighet	20
3.4 Utbildningsanordnarens service- och utredningsskyldighet	21
3.5 Behörighetsgivande förutbildning	22
3.6 Kurs på tom plats	23
3.7 Sökande med skyddade personuppgifter	24
3.8 Sökande med utländsk utbildning	24
3.9 Sena ansökningar och förlängd ansökningstid	24
3.10 Urval	25
3.11 Antagning	26

3.12 Överklagande	27
3.13 Dokumentation av tillträdesprocessen	28
3.14 Kvalitetssäkring av tillträdesprocessen	29
4. Reell kompetens och validering	32
4.1 Utgångspunkter	32
4.2 Breddad rekrytering med reell kompetens	33
4.3 Reell kompetens för tillträde	34
4.3.1. Att bedöma reell kompetens för behörighet	36
4.4 Reell kompetens för tillgodoräknande	37
5. Behörighet	40
5.1 Grundläggande behörighet	41
5.1.1 Bestämmelser	41
5.1.2 Bedömning av behörighet till yrkeshögskolan utifrån svensk utbildning	42
5.1.3 Gymnasieexamen	42
5.1.4 Slutbetyg från gymnasieskolan eller Komvux	42
5.1.5 Mellanårsbetyg	43
5.1.6 Avgångsbetyg från gymnasieskola eller Komvux	44
5.1.7 Waldorfskola	45

5.1.8	Behörighetsintyg från folkhögskola	45
5.1.9	Bedömning av behörighet till yrkeshögskolan utifrån utländsk utbildning	48
5.1.10	Bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till motsvarande utbildning	50
5.1.11	Bedömning av förmåga att tillgodogöra sig utbildningen	50
5.2	Krav på kunskaper i svenska	52
5.2.1	Bestämmelser	52
5.2.2	Vilka krav på kunskaper bör ställas?	52
5.2.3	Bedömningsmetoder	54
5.3	Behörighet i övrigt	55
5.3.1	Bestämmelser	55
5.3.2	Att tänka när särskilda förkunskaper utformas	56
5.3.3	Kurser från gymnasieskolan	56
5.3.4	Yrkeseferenhet	57
5.3.5	Att tänka på när villkor utformas	57
5.3.6	Vad innebär särskilda skäl?	58
5.3.7	Bedömning av motsvarande kunskaper	59
5.3.8	Prov i svenska respektive engelska	59

5.4 Behörig enligt 3 kap. 4 § YHF	60
5.4.1 Bestämmelser	60
5.4.2 Bedömning av förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen leder till	60
5.4.3 Högst 20 procent av årsplatserna får avsättas	62
5.5 Behörighetsgivande förutbildning	63
5.6 Kurs på tom plats	63
6. Urval	65
6.1 Bestämmelser	65
6.2 Att tänka på när urvalsgrunder utformas	66
6.3 Betyg	69
6.4 Särskilt prov	69
6.5 Tidigare utbildning	71
6.6 Yrkeserfarenhet	71
6.7 Urval till behörighetsgivande förutbildning och kurs på tom plats	72
7. Slutord	75

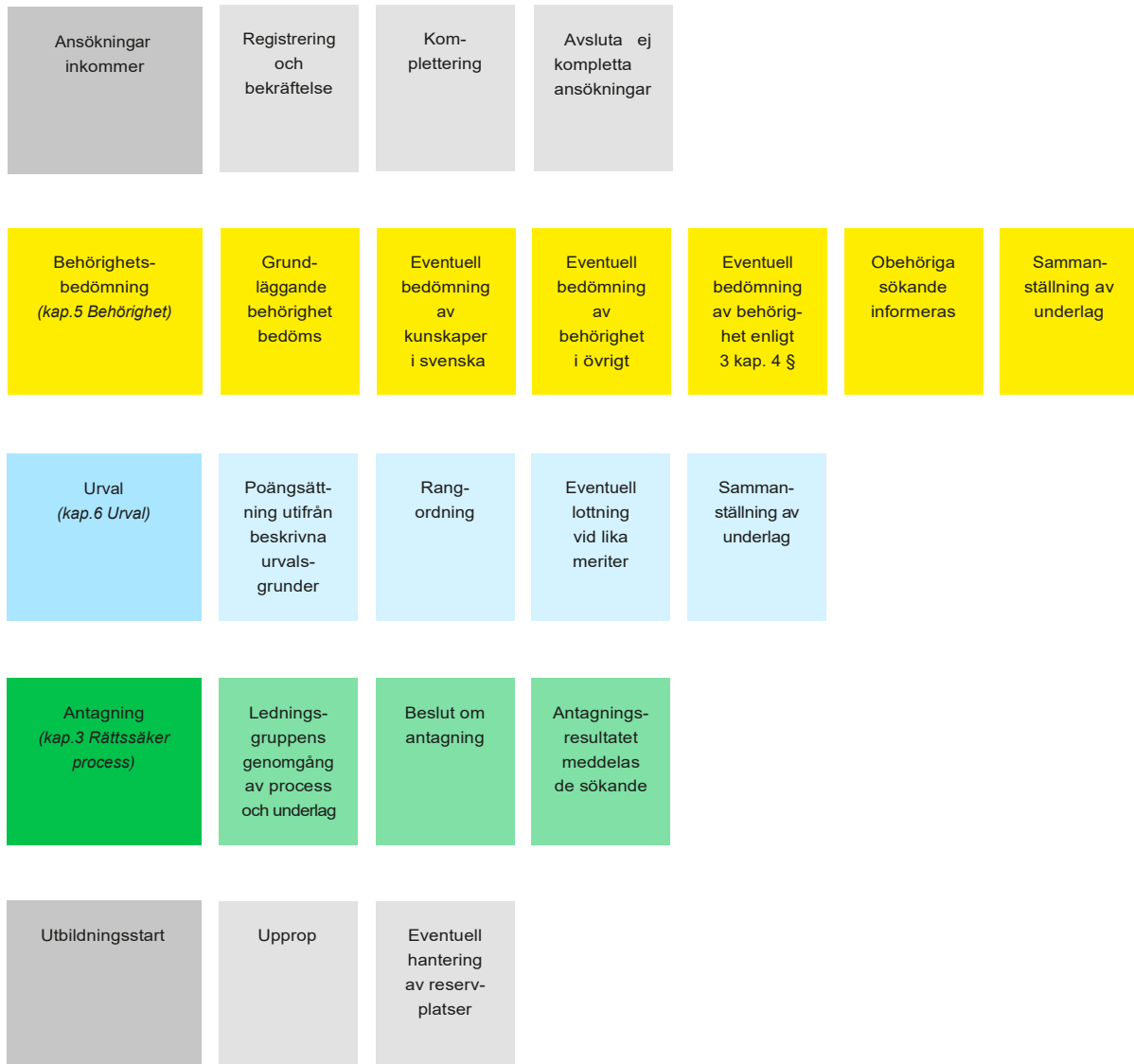
1

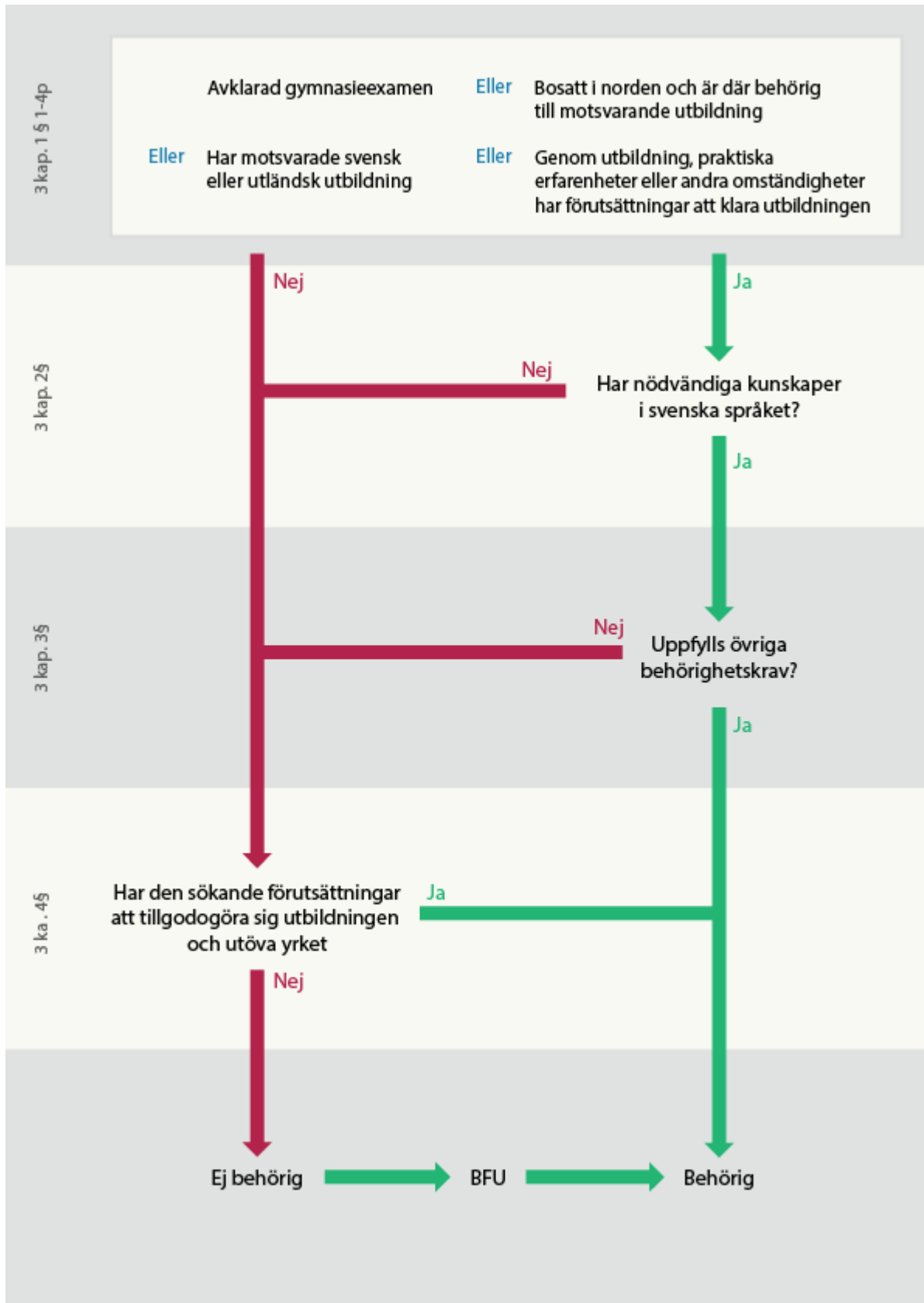
1. Inledning

Denna handbok vänder sig i första hand till de som bedriver yrkeshögskoleutbildning och behöver stöd i hanteringen av tillträdesprocessen. Den kan också fungera som ett stöd för dem som planerar att anordna yrkeshögskoleutbildning och till alla som vill veta mer om hur tillträde till utbildning inom yrkeshögskolan fungerar. Syftet är att bidra till att tillträdesprocessen är rättssäker och uppfyller krav på dokumentation och kvalitetssäkring.

Handboken ska ses som ett stöd för hela tillträdesprocessen, från det att en utbildning planeras fram till antagning av blivande studerande. I kommande kapitel beskrivs utgångspunkter och vilka krav som kan ställas på tillträdesprocessen för att den ska anses rättssäker. Därefter görs fördjupningar avseende reell kompetens, behörighetsbedömning och urval.

Nedanstående schema visar översiktligt vad handboken tar upp kopplat till specifika avsnitt. Schemat kan användas för att stämma av att tillträdesprocessen genomförs i rätt tid och i rätt ordning.

2

2. Utgångspunkter för tillträde till yrkeshögskolan

2.1 Bestämmelser

De bestämmelser som utgör utgångspunkterna för tillträdesprocessen finns i följande författningar:

- Lag (2009:128) om yrkeshögskolan (YHL)
- Förordning (2009:130) om yrkeshögskolan (YHF)
- Föreskrifter utfärdade av Myndigheten för yrkeshögskolan, samlas i Myndigheten för yrkeshögskolans författningssamling (MYHFS)

Förutom ovanstående finns även en författning som reglerar behörighetsgivande förutbildning:

- Förordning (2017:13) om behörighetsgivande förutbildning inom yrkeshögskolan

De principer som styr tillträde går att utläsa i bestämmelserna och dessa är utgångspunkten när utbildningsanordnare planerar och genomför processen för tillträde till en yrkeshögskoleutbildning. Tillträdesprocessen ska vara bestämd på förhand och ska genomföras enligt den beskrivning som meddelats de sökande.

Enligt 15 § YHL ska en yrkeshögskoleutbildning vara öppen för alla som uppfyller kraven för behörighet. Om det är fler

behöriga sökande än tillgängliga platser ska ett urval göras. Urvalet ska grundas på den sökandes förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och ska utformas på ett sådant sätt att de sökande rangordnas efter kriterier som speglar detta. Det är de sökande som bäst uppfyller kriterierna som ska erbjudas plats på utbildningen.

Utbildningarna inom yrkeshögskolan ska bygga på den grund som gymnasieskola, gymnasial vuxenutbildning eller motsvarande ger. En examen från en gymnasial utbildning eller motsvarande är därför utgångspunkten för grundläggande behörighet till en yrkeshögskoleutbildning. Behörig är den som har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och därför ska utbildningsanordnare också bedöma reell kompetens hos personer som söker till yrkeshögskolan, men som inte har de efterfrågade formella meriterna. Tillträdesreglerna är generösa och det finns flera möjligheter att bedöma behörighet utifrån den sökandes förutsättningar.¹

Behörighet och urval regleras i 3 kap. 1–7 §§ YHF.

Grundläggande behörighet:

1§

Grundläggande behörighet att antas till utbildningen har den som

1. har avlagt en gymnasieexamen i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning,
2. har en svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 1,
3. är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till motsvarande utbildning, eller
4. genom svensk eller utländsk utbildning eller praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har

¹ Regeringens proposition 2008/09:68, Yrkeshögskolan, s. 45

förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

2§

Den som har annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska ska ha de kunskaper i svenska som behövs.

Behörighet i övrigt:

3§

För behörighet att antas till en utbildning får det utöver vad som anges i 1 och 2 §§ ställas krav på särskilda förkunskaper. Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Kraven får avse kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper.

Om det finns särskilda skäl får kraven på särskilda förkunskaper även avse yrkeserfarenhet och andra kunskaper än sådana som avses i första stycket, om de är av betydelse för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Utöver krav på kunskaper får det även ställas villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

4§

Behörig att antas till utbildningen är, trots vad som anges i 1–3 §§, även den som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för. Högst 20 procent av årsplatserna i en utbildning får avsättas för sådana sökande.

Urval:

5§

Om antalet platser inom en utbildning är mindre än antalet behöriga sökande enligt 1–4 §§, får ett urval göras. Hänsyn ska då tas till den sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen.

6§

Vid urvalet får en eller flera av följande urvalsgrunder användas: betyg, särskilt prov, tidigare utbildning och yrkeserfarenhet.

Vid i övrigt likvärdiga meriter får urval också göras genom lottning. Förordning (2016:155).

7§

Urvalsgrunden särskilt prov får endast avse kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Urvalsgrunden tidigare utbildning ska i första hand avse utbildning på gymnasial nivå. Annan tidigare utbildning får användas som urvalsgrund om det finns särskilda skäl.

Urvalsgrunden yrkeserfarenhet får endast användas om det finns särskilda skäl. Förordning (2016:155).

Processen för tillträde till en yrkeshögskoleutbildning ska uppfylla vissa krav för att anses vara rättssäker. Det är även viktigt att tänka på att processen och dess utfall ska dokumenteras. Det är viktigt dels för att processen ska kunna granskas i efterhand dels för att visa vad som legat till grund till att sökande har förklarats behöriga och därefter eventuellt antagits. Bland annat behövs sådana uppgifter till den insamling om sökande som Statistiska centralbyrån genomför men även för annan statistik.

Både kraven för rättssäkerhet och för dokumentation tas upp i kapitel 3.

2.2 Mångfald och breddad rekrytering

I de bestämmelser som styr yrkeshögskolan framgår det bland annat att alla som verkar inom yrkeshögskolan ska främja jämställdhet mellan könen och aktivt motverka alla former av kränkande behandling samt att yrkeshögskolan ska bidra till att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval (3 och 6 §§ YHL). Utöver YHL ska alla som verkar inom utbildningsformen även förhålla sig till diskrimineringslagen (2008:567).

En viktig utgångspunkt i arbetet med att planera och genomföra tillträdesprocessen är att göra yrkeshögskoleutbildning tillgänglig för alla som är behöriga, som i sin tur kan bidra till att öka mångfalden. Ett sätt att åstadkomma en ökad mångfald är att arbeta med vad som oftast kallas breddad rekrytering vilket kan beskrivas som ett samlingsbegrepp för arbetet med en mer inkluderande utbildning. Det handlar om att göra utbildningar inom yrkeshögskolan mer tillgängliga och att arbeta för att alla får likvärdig tillgång till utbildning med utgångspunkt från följande:

- Kön
- Könsöverskridande identitet eller uttryck
- Etnisk tillhörighet
- Religion eller annan trosuppfattning
- Funktionsnedsättning
- Sexuell läggning
- Ålder

2.2.1 Möjligt stöd för ökad tillgänglighet

Det finns två verktyg att utnyttja som kan fungera som stöd för breddat deltagande inom yrkeshögskolan. Enligt 5 kap. 2 § YHF får myndigheten lämna statsbidrag/särskilda medel till utbildningsanordnare för att öka tillgängligheten under vissa specifika förutsättningar. Det omfattar insatser som kan erbjudas för att ge en studerande extra utbildning i svenska med yrkesinriktning samt för att ge enskilda studerande som har en funktionsnedsättning särskilt pedagogiskt stöd.

Svenska med yrkesinriktning är ett stöd för studerande med ett annat modersmål än svenska. Syftet är att ge den studerande de språkkunskaper som behövs för att utöva det yrke som utbildningen leder till. Svenska med yrkesinriktning ska inte ingå i utbildningen utan ska erbjudas/läsas parallellt med ordinarie kurser. Svenska med yrkesinriktning betygsätts inte i utbildningens ordinarie examen/utbildningsbevis. Läs mer om svenska med yrkesinriktning på myndighetens webbsida.²

Enligt 2 kap. 3 § YHF är utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan skyldiga att se till att studerande som behöver särskilt pedagogiskt stöd under utbildningen får det. Det innebär att utbildningsanordnare måste kartlägga behovet och sedan erbjuda det stöd som behövs. Huvudregeln är att stödet ska finansieras inom ramen för utbildningens ordinarie finansiering. Utbildningsanordnare har möjlighet att söka ett specifikt statsbidrag för studerande som behöver särskilt pedagogiskt stöd. Mer information om särskilt pedagogiskt stöd finns att läsa på myndighetens webbsida.³

Utbildningsanordnare är också skyldiga att se till att de lokaler där utbildningen bedrivs är tillgängliga så att alla kan delta i undervisningen.⁴

2 <https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/Yrkeshogskolan/For-utbildningsanordnare/Svenska-med-yrkesinriktning/>

3 <https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/Yrkeshogskolan/For-utbildningsanordnare/Pedagogiskt-stod-och-tillganglighet/>

4 Läs mer här; <https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/Yrkeshogskolan/For-utbildningsanordnare/Pedagogiskt-stod-och-tillganglighet/>

3

3. En rättssäker process för tillträde

3.1 Principer för rättssäkerhet

Tillträdesprocessen ska vara en rättssäker process och som sådan följa tydliga, förutbestämda regler och leda till en förutsägbar bedömning. Detta innebär att de sökande har rätt att veta vilka krav som gäller för behörighet samt vilka grunder som kommer vara meriterande i urvalet redan innan de söker till utbildningen.

Utbildningsanordnaren behöver därför se till att behörighetskrav och finns publicerade när utbildningen öppnar för ansökningar.

Utifrån dessa principer kan följande checklista användas:

- Behörighetskrav och urvalsgrunder i tillträdesprocessen är lätta att förstå och använda på ett rättssäkert sätt.
- Information som lämnas till sökande ger en tydlig och heltäckande bild av vilka krav som ställs och hur processen går till.
- Alla sökande behandlas på samma eller ett jämförbart sätt utifrån sina förutsättningar. Det finns verktyg och rutiner så att alla delar av processen kan upprepas med likvärdigt resultat.
- Processen leder fram till ett beslutsunderlag för ledningsgruppen som ger en tydlig bild av processen och alla bedömningar som gjorts. Det framgår tydligt hur och med vilket resultat behörighetsbedömning och eventuellt urval har

gjorts för varje sökande.

- Fullständig dokumentation av tillträdesprocessen sparas i minst två år efter att utbildningen har avslutats.
- Tillträdesprocessen kvalitetssäkras systematiskt.

Tillträdesprocessen ska på förhand vara känd för de som söker till utbildningen. Det är inte rättssäkert att ändra reglerna i en pågående tillträdesprocess. Om ledningsgruppen efter utvärdering av tillträdesprocessen ser behov av förändringar, kan denna ändras först inför nästa utbildningsomgång.

3.2 Information till sökande

Tydlighet och transparens är grundläggande krav för att tillträdesprocessen ska vara rättssäker. Det ska vara lätt för tänkbara sökande både att hitta och att förstå vilka krav som ställs och vad som är meriterande i ett urval. De sökande måste hållas väl informerade hela processen fram till antagningsbesked.

Viktig information till sökande:

- Vilka krav som ställs för behörighet. Det ska vara tydligt vilka krav som ställs för att den sökande ska kunna anses behörig och det ska tydligt framgå hur bedömningen går till. Det måste också tydligt framgå att man kan uppfylla behörighetskraven även om man saknar efterfrågade formella meriter (exempelvis betyg från specifika gymnasiekurser).
- Vad som är meriterande i ett eventuellt urval. Det ska vara tydligt vilka meriter som premieras i urvalet och det ska tydligt framgå hur bedömningen går till.
- Exempel på underlag som kan användas för att styrka behörighet och de meriter som efterfrågas i urvalet. Om sökandes underlag är komplett från början undviks det merarbete som kompletteringar innebär.

- Viktiga datum som sista ansökningsdag, sista kompletteringsdag, datum för eventuellt särskilt prov, när antagningsbesked beräknas komma, om och när sökande måste svara på sitt antagningsbesked samt när utbildningen kommer att starta.

3.3 Behörighet

Den sökande kan styrka sin grundläggande behörighet och behörighet i övrigt på olika sätt. Det finns många olika underlag som kan åberopas vid en behörighetsbedömning. Om dokument med efterfrågade meriter saknas ska den sökandes behörighet bedömas utifrån reell kompetens.

Observera att bestämmelserna kräver att utbildningsanordnaren gör så kallade motsvarandebedömningar både när det gäller grundläggande behörighet och behörighet i övrigt. I sådana fall är det särskilt viktigt att man följer tillträdesprocessens principer och dokumenterar utförligt.

Av rättssäkerhetsskäl är det centralt att processen i alla delar utförs systematiskt enligt en tydlig rutin och dokumenteras väl i varje steg för varje sökande. Alla bedömningar ska motiveras utifrån tydliga skäl. Särskilt viktigt är det att ange tydliga skäl om en sökande bedöms sakna de förkunskaper som krävs och därför inte bedöms vara behörig.

Mer utförligt stöd för genomförande av behörighetsbedömning återfinns i det femte kapitlet.

Yrkeshögskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen och avsikten är att det ska vara så många som möjligt. En sökande ska bedömas mot samtliga behörighetsgrunder. Ett omvänt resonemang kan underlätta bedömningsarbetet:

Vad krävs för att den sökande inte ska anses ha grundläggande behörighet till yrkeshögskolan? Jo, att den sökande inte anses behörig enligt 3 kap. 1 § punkterna 1–4 YHF. I de flesta yrkeshögskoleutbildningar innebär detta att ett fåtal sökande inte bedöms ha grundläggande behörighet.

3.4 Utbildningsanordnarens service- och utredningsskyldighet

Hantering av behörighetsbedömning, urval och antagning är att anse som myndighetsutövning. Detta för med sig ett stort ansvar för utbildningsanordnare att se till att processen för tillträde sker i enlighet med allmänna förvaltningsrättsliga principer. Detta gäller även enskilda utbildningsanordnare. En yrkeshögskoleutbildning ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen och alla sökande ska erbjudas möjlighet att få sin behörighet bedömd och få en likvärdig behandling i tillträdesprocessen. För att alla ska ges samma möjlighet att söka till en utbildning inom yrkeshögskolan måste processen vara kostnadsfri. Det innebär att anordnaren inte får ta ut några avgifter i samband med ansökan, även om denna innebär kostnader för utbildningsanordnaren.

Utbildningsanordnaren har en serviceskyldighet som till exempel innebär att de sökande ska få relevant och lättillgänglig information om hur processen går till, om de krav som ställs och om vilka möjligheter den sökande har att styrka sina meriter. Särskilt viktigt är det att den studerande får tillräcklig information om vad som krävs för att en bedömning av reell kompetens ska vara möjlig, till exempel erbjudande om tester eller validering och att det för behörighet i övrigt ska göras en motsvarandebedömning. Det ska dessutom framgå av informationsmaterialet vilka handlingar som den sökande ska skicka in i samband med ansökan.

Det är den sökande som behöver visa underlag som styrker den sökandes kunskaper och erfarenheter som stöd för sin ansökan. Om en ansökan inte är komplett är det

utbildningsanordnarens ansvar och skyldighet att utreda ansökan. Denna så kallade utredningsskyldigheten innebär när det gäller ansökningsprocessen att den sökande ska få tillfälle att komplettera ansökan så att den blir fullständig och kan bedömas. Reell kompetens är inte alltid dokumenterad så att den går att styrka. Den sökande bör därför ges förutsättningar att visa sin reella kompetens så att den går att bedöma.

Tänk på att sökande som läser sista året på gymnasiet i många fall kan vara behöriga till utbildningen genom att de har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Av informationen måste det tydligt framgå vad eller vilka handlingar den sökande ska komplettera med och helst också att ansökan annars kommer att bedömas utifrån de handlingar och underlag som redan är inkomna. I normalfallet anses det vara tillräckligt med ett tillfälle att komplettera. Det kan finnas skäl att ge ytterligare tillfälle till komplettering i enskilda fall med speciella omständigheter. Utredningsskyldigheten innebär också att utbildningsanordnaren måste ta hänsyn till och göra bedömningar utifrån all dokumentation som den sökande skickar in. Det gäller även underlag som den sökande har skickat på eget initiativ.

3.5 Behörighetsgivande förutbildning

Behörighetsgivande förutbildning är en typ av utbildning inom yrkeshögskolan som kan anordnas i anslutning till en ordinarie utbildning om det finns eller kan antas finnas brist på behöriga sökande till den ordinarie utbildningen. Avsikten med behörighetsgivande förutbildningar är att förbättra platsutnyttjandet i utbildningarna.

Sökande som har grundläggande behörighet men saknar

viss typ av särskild behörighet kan via behörighetsgivande förutbildning få möjlighet att på kortare tid uppnå behörighet till utbildningen. Tillträde till behörighetsgivande förutbildning är ett sidospår till den ordinarie tillträdesprocessen. Det är viktigt att tillträdesprocessen för de som söker behörighetsgivande förutbildning följer samma principer, genomförs på samma sätt och dokumenteras med samma noggrannhet som för de ordinarie utbildningarna inom yrkeshögskolan. En sökande som har genomgått en behörighetsgivande förutbildning är garanterade en plats på den ordinarie utbildningen. Det innebär att en sådan sökande inte ska inkluderas i ett eventuellt urval.

En utbildningsanordnare som har flera utbildningar med samma behörighetskrav kan genomföra den behörighetsgivande förutbildningen samlat för utbildningarna, så länge den syftar till att ge motsvarande kunskaper.

De som har blivit godkända i en behörighetsgivande förutbildning är garanterade tillträde till den ordinarie utbildningen. Denna grupp får inte konkurrera ut behöriga sökande till den ordinarie utbildningen, eftersom det strider mot 15 § YHL. Därför är det viktigt att dimensionera en behörighetsgivande förutbildning rätt i förhållande till den ordinarie utbildningen.

3.6 Kurs på tom plats

Tillträde till kurs på tom plats bedöms och hanteras på i princip samma sätt som tillträde till en utbildningsomgång, med undantaget att utbildningens ledningsgrupp kan överlåta beslutet om antagning. Det är viktigt att sådana tillträdesprocesser följer samma principer, genomförs på samma sätt och dokumenteras med samma noggrannhet. Av dokumentationen måste tydligt framgå att tillträdet avser kurs på tom plats och vilka kurser som avses.

Notera att ledningsgruppen kan välja att överlåta till utbildningsanordnaren att fatta beslut om antagning av

studerande till kurs på tom plats.

3.7 Sökande med skyddade personuppgifter

För de personer som har skyddade personuppgifter kan det innebära ett hot mot liv och hälsa om till exempel adressuppgifter sprids. Skyddet består exempelvis av sekretessmarkering och kvarskrivning hos Skatteverket. Mer information om personuppgiftslagen finns på Skatteverkets webbsida.¹

3.8 Sökande med utländsk utbildning

Yrkeshögskolan är öppen för alla sökande som uppfyller behörighetskraven. Migrationsverket kan svara på vad som gäller för frågor om uppehållstillstånd och rätten att studera i Sverige. Se även Migrationsverkets rättsliga ställningstagande angående uppehållstillstånd för övriga studier RS/004/2020 ²

3.9 Sena ansökningar och förlängd ansökningstid

Ansökan till utbildningen ska ha ett sista ansökningsdatum. Rättssäkerheten kräver att alla sökande ges samma förutsättningar, behandlas lika och bedöms i konkurrens med varandra i ett eventuellt urval. Ansökningar som inkommer efter sista ansökningsdatum registreras, men ska inte bedömas i ordinarie tillträdesprocess eftersom de inkommit för sent. Detta

1 <http://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2017.2/330543.html?q=Skyddade+personuppgifter>

2 <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentAttachmentId=45365>

¹ <http://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2017.2/330543.html?q=Skyddade+personuppgifter>

² <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=44392>

bör den sökande informeras om.

Först efter beslut om antagning och när de behöriga sökande har erbjudits plats kan processen gå vidare med sena ansökningar. Vid för få behöriga sökande kan utbildningsanordnaren på nytt öppna upp möjligheten att ansöka och sätta ett nytt sista ansökningsdatum. Vid fler behöriga sökande än antal platser ska ett urval göras.

Det händer att utbildningsanordnaren redan innan sista ansökningsdatum har passerats kan konstatera att söktrycket är lågt. Då kan man välja att senarelägga sista ansökningsdatum för att få fler sökande. Då gäller detta datum som enda sista ansökningsdatum och alla sökande, även de som sökt tidigare, ska genomgå urval i konkurrens.

Dessa två metoder innebär att sökande ansöker om platser i konkurrens.

Dessa möjligheter bör av rättssäkerhetsskäl utnyttjas först. När de bedöms vara uttömda kan löpande antagning av behöriga sökande tillämpas på kvarvarande platser.

3.10 Urval

Om det finns fler sökande än antal platser till utbildningen ska ett urval genomföras. Syftet är att rangordna sökande utifrån vilka som har bäst möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen. Alla behöriga sökande ska rangordnas efter de urvalsgrunder som utbildningen har. Om utbildningsanordnaren valt att enbart ha betyg, tidigare utbildning eller arbetslivserfarenhet som urvalsgrund ska anordnaren se till att de sökande haft möjlighet att lämna dessa underlag innan ansökningsomgången

stänger. De som söker med reell kompetens ska ha genomgått behörighetsgranskning och alla sökande som bedömts behöriga ska finnas på en och samma lista, utan rangordning.

Bland sökande med reell kompetens kan det finnas behöriga sökande med mycket goda möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen. Ett urval bör därför inte vara konstruerat på ett sätt som omöjliggör för dessa behöriga sökande att konkurrera om platserna.

Den eller de urvalsgrunder som utbildningsplanen redogör för ska sedan användas och efter dessa resultat rangordnas de sökande i en och samma lista. Det ska tydligt framgå hur många poäng eller liknande som varje sökande erhållit i respektive urvalsgrund.

Om anordnaren valt att använda ett särskilt prov ska sökande kallas till provet i god tid. Myndigheten rekommenderar att utbildningsanordnaren erbjuder fler än ett datum att genomföra provet. Efter att alla prov genomförts ska poängen skrivas in på en lista och de sökande rangordnas i fallande skala utifrån resultaten från urvalet.

3.11 Antagning

Utbildningens ledningsgrupp har enligt 4 kap. 2 § YHF till uppgift att anta sökande till utbildningen. I ansvaret ligger också att ledningsgruppen ska bedöma att tillträdesprocessen genomförts korrekt så att beslut om antagning ska kunna fattas på goda grunder.

Ledningsgruppen behöver inför beslut om antagning ett tydligt beslutsunderlag som förklarar samtliga bedömningar som har betydelse för antagningsbeslutet. Träffas inte ledningsgruppen fysiskt ska det på annat sätt finnas möjlighet att ställa frågor, diskutera och föreslå ändringar i beslutsunderlaget. Processen ska dokumenteras genom att antagningsbeslutet protokollförs och

beslutsunderlaget i sin helhet biläggs protokollet.

Beslut om antagning eller ej måste fattas för samtliga sökande och detta ska ske innan en sökande kan erbjudas plats på utbildningen. Beslutet kan omfatta både vilka som ska erbjudas plats och vilka som ska erbjudas reservplats på utbildningen, men kan inte innehålla villkor som sökande ska uppfylla senare, t ex efter komplettering av betyg.

Ett beslut om antagning är definitivt och kan inte förenas med krav på att den sökande efter att den blivit antagen ska uppfylla nya villkor för att få påbörja utbildningen, så kallad villkorad antagning.

Antagna till en behörighetsgivande förutbildning ska antas till den ordinarie utbildningen om de slutfört den behörighetsgivande förutbildningen med godkänt resultat.

Om ledningsgruppen så beslutar får uppgiften att anta studerande till en kurs på tom plats överlåtas till utbildningsanordnaren, se 4 kap. 2 § och 2 kap. 6 § YHF.

Ett beslut om antagning kan inte återtas om det beror på fel som utbildningsanordnare gjort i tillträdesprocessen.

Det är viktigt att beslutet om antagning är klart innan utbildningen påbörjas eftersom studerandeförsäkringen endast gäller för personer som är antagna till och bedriver studier inom yrkeshögskolan enligt 6 kap. 1 § YHF.

3.12 Överklagande

Om den ansvariga utbildningsanordnaren är ett universitet eller en högskola som har staten som huvudman kan sökande överklaga ett beslut om att hen inte uppfyller kraven på behörighet till en utbildning eller ett beslut om tillgodoräknande av utbildning. Överklagandet prövas då av Överklagandenämnden för högskolan. För sökande till utbildningar hos övriga

utbildningsanordnare finns ingen möjlighet att överklaga utbildningsanordnarens behörighetsbedömning. Det är viktigt att en sökande som vill få reda på hur antagningen har gått till och vad som ligger till grund för beslutet alltid kan få en tydlig förklaring av utbildningsanordnaren hur antagningen har gått till.

Om man som sökande till en yrkeshögskoleutbildning upplever att processen har gått till på ett felaktigt sätt så kan man alltid vända sig till Myndigheten för yrkeshögskolans enhet för tillsyn.

3.13 Dokumentation av tillträdesprocessen

Utbildningens tillträdesprocess ska följa de delar som är beskrivna i den gällande utbildningsplanen och hur urvalet ska genomföras måste vara känt på förhand. Dokumentationen av hur tillträdesprocessen genomförts är väsentlig för de studerandes rättssäkerhet och måste därför vara noggrann och tydlig. Det finns utöver rättssäkerhet flera andra skäl till att utbildningsanordnaren ska kunna visa hur processen har gått till och på vilken grund sökande har erbjudits plats på utbildningen och andra inte. Varje sökande ska kunna få detaljerad information om processen och de bedömningar som gjorts. Ledningsgruppen som ska fatta beslut om antagning och se till att ett systematiskt kvalitetsarbete bedrivs behöver ett fullgott beslutsunderlag. Både i samband med insamling av underlag till sökandestatistik (den s.k. sökandeinsamlingen, se kap 2) och vid granskning efterfrågar myndigheten detaljerad information om både processen och de bedömningar som gjorts.

Dokumentationen av tillträdesprocessen måste också vara fullständig och flera av de uppgifter som framkommer av tillträdesdokumentationen ligger till grund för

studiedokumentationen och utbildningsanordnarens möjligheter att rekvirera statsbidrag. Varje steg i tillvägagångssättet, varje grund för bedömning och varje genomförd bedömning i tillträdesprocessen ska dokumenteras. Om dokumentationen gäller kurs på tom plats ska det tydligt framgå vilken eller vilka kurser som avses. Det ska gå att följa precis hur en enskild ansökan har hanterats i varje steg i processen. Processen i sig ska dokumenteras väl och det ska finnas tydliga beskrivningar av de frågeställningar, resonemang, metoder och bedömningskriterier som används i bedömningarna. Alla rutinbeskrivningar och annat stöd, till exempel bedömningsmallar, ska sparas, likväl som uppgift om vem som har utfört arbetet. Processen ska vara så väl dokumenterad att den utifrån dokumentationen ska gå att upprepa med samma resultat. All dokumentation av tillträdesprocessen ska sparas i två år efter att utbildningen avslutats. Utbildningsanordnare som tillhör en statlig eller kommunal organisation lyder under andra krav på arkivering.

3.14 Kvalitetssäkring av tillträdesprocessen

Inom alla yrkeshögskoleutbildningar ska det bedrivas ett kvalitetssäkringsarbete. Utifrån bestämmelserna i 4 kap. 2 § YHF ska ledningsgruppen svara för att ett systematiskt kvalitetsarbete bedrivs, med utgångspunkt i hur utbildningsanordnaren har beskrivit det i utbildningsplanen för utbildningen.

Kvalitetssäkringen kan utformas på olika sätt och bör omfatta en övergripande process enligt modellen planera, genomföra, utvärdera och revidera. Detta innebär att erfarenheterna från en tillträdesprocess utvärderas samt förbättras till nästa.

Kvalitetssäkringen ska även omfatta arbetsrutiner och roller. Alla steg i processen ska vara beskrivna på ett sådant sätt att de ska kunna utföras av olika personer men utfallet ska bli detsamma. Här finns både en rättssäkerhets- och en riskanalysaspekt med. Rättssäkerhet utifrån att alla bedömningar i tillträdesprocessen blir objektiva och kompletta. Riskanalys utifrån att de individer som arbetar i processen kan få förhinder att medverka eller slutföra arbetet så att någon annan måste ta vid. Både själva tillträdesprocessen och rutinerna för kvalitetssäkring måste vara väldokumenterade och utvärderas systematiskt. Kvalitetssäkringen ska även omfatta tillträdesprocessens dokumentation.

4

4 Reell kompetens och validering

4.1 Utgångspunkter

Arbetet med reell kompetens för både tillträde och tillgodoräknande inom yrkeshögskolan utgår ifrån YHF. Begreppet reell kompetens används inte i förordningstexten men definieras som:

den samlade faktiska kompetens som en individ har oberoende av hur, när eller var den har utvecklats¹

Bedömning av reell kompetens kan genomföras på olika sätt, beroende på vilka underlag personen kan uppvisa. Ibland kan hen styrka vissa kunskaper, färdigheter och förmågor med någon form av betyg eller intyg, men saknar underlag som styrker annan kompetens som kan ge behörighet till utbildningen.

Vid bedömning av reell kompetens är validering ett användbart verktyg och en kvalitetsgranskad process. Validering är definierat i Skollagen som:

En process som innebär en strukturerad bedömning, värdering och dokumentation samt ett erkännande av kunskaper och kompetens en person besitter oberoende av hur de förvärvats. 20 kap. 42 § i Skollagen (2010:800).

Begreppet validering används inte i YHF, men myndigheten

¹ SOU 2017:18 En nationell strategi för validering.

rekommenderar validering som ett ändamålsenligt och kvalitetssäkert sätt att tillvarata sökandes och studerandes reella kompetens. Inom yrkeshögskolan innebär validering att man kartlägger och bedömer den reella kompetens en person har med sig, både för tillträde och tillgodoräknade. Det här kapitlet tar framförallt upp bedömning av reell kompetens för tillträde till utbildningar men även reell kompetens kopplat till tillgodoräknande berörs kortfattat. Mer information om validering samt stödmaterial för att genomföra kartläggning och bedömning av reell kompetens finns på myndighetens webbsida samt på Mina sidor.²

4.2 Breddad rekrytering med reell kompetens

Att bli förklarad behörig utifrån reell kompetens är en möjlighet för sökande och för utbildningsanordnare att bredda rekryteringen till utbildningen och anta studerande med goda förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Förutom att bidra till breddad rekrytering kan det innebära ökade förutsättningar för heterogena studerandegrupper som i sin tur bidrar till en positiv studiemiljö. Att bedöma reell kompetens för tillgodoräknande kan bidra till att förkorta och anpassa utbildningen så att individen inte behöver studera sådant hen redan vet och kan.

Många utbildningar inom yrkeshögskolan kräver behörighet i övrigt, särskilda förkunskaper, i form av kurser från gymnasieskolan. Därför kan utbildningsval som gjorts tidigt i livet, exempelvis val av gymnasieprogram, försvåra ett byte av inriktning. Det är också vanligt att de som är intresserade av yrkeshögskoleutbildning har med sig andra värdefulla erfarenheter även om de inte har en gymnasieexamen eller kan visa intyg från motsvarande utbildning. Det kan även vara viktigt att ta hänsyn till reell kompetens för att bryta traditioner i fråga om könsrelaterade utbildnings- och yrkesval och ta tillvara

² <https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/Yrkeshogskolan/For-utbildningsanordnare/>

erfarenheter hos sökande som vill byta yrkesinriktning. Det är även viktigt för att öka tillgängligheten till yrkeshögskoleutbildning ur ett mångfaldsperspektiv.

4.3 Reell kompetens för tillträde

Bedömning av reell kompetens är aktuell i flera olika situationer, framför allt när utbildningsanordnare ska bedöma den sökandes behörighet utifrån individens förmåga att tillgodogöra sig utbildningen. Man behöver inte bedöma den sökandes reella kompetens om hen uppfyller kraven för behörighet genom andra formella meriter som till exempel en gymnasieexamen. I kapitel 5 utvecklas hur man kan bedöma reell kompetens.

Enligt yrkeshögskolans regelverk är man som sökande behörig om man har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Olika delar av bestämmelserna styr när och hur reell kompetens kan bedömas. Den ska alltid bedömas om:

- Sökande inte har en gymnasieexamen eller kan visa intyg från motsvarande utbildning.

3 kap. 1§

Grundläggande behörighet att antas till utbildningen har den som

1. har avlagt en gymnasieexamen i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning,
2. har en svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 1,
3. är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till motsvarande utbildning, eller

4. genom svensk eller utländsk utbildning eller praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.
- Sökande inte uppfyller utbildningens särskilda förkunskapskrav i form av kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program.

3 kap. 3§

För behörighet att antas till en utbildning får det utöver vad som anges i 1 och 2 §§ ställas krav på särskilda förkunskaper. Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Kraven får avse kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper.

Om det finns särskilda skäl får kraven på särskilda förkunskaper även avse yrkeserfarenhet och andra kunskaper än sådana som avses i första stycket, om de är av betydelse för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Utöver krav på kunskaper får det även ställas villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Det finns även ytterligare möjlighet att bedöma behörighet utifrån reell kompetens om:

- Sökande inte uppfyller behörighetskraven i 1–3 §§

3 kap. 4§

Behörig att antas till utbildningen är, trots vad som anges i 1–3 §§, även den som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för. Högst 20 procent av årsplatserna i en utbildning får avsättas för sådana sökande.

4.3.1. Att bedöma reell kompetens för behörighet

Det finns ett stort utrymme för utbildningsanordnare att bestämma hur och utifrån vilka kriterier en sökandes reella kompetens ska bedömas. Det handlar om att definiera vad som är nödvändigt för att den sökande ska ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Samma krav på rättssäkerhet gäller vid bedömning av reell kompetens som vid andra bedömningar i tillträdesprocessen (se kapitel 3).

Oavsett hur den sökande har utvecklat sin kompetens, kan bedömningen göras utifrån dokumentation som hen skickar in, och/eller utifrån tester eller validering som utbildningsanordnaren genomför. Dokumentationen kan vara till exempel arbetsprover, intyg eller referenser från anställningar, olika utbildningar, ideellt arbete eller praktik.

Den sökande kan också själv beskriva sin kompetens i förhållande till behörighetskraven, och då gärna styrka denna med arbetsprover eller andra exempel. Myndigheten har tagit fram ett kompetenskartlägningsformulär som kan användas som underlag i bedömningen av reell kompetens. Detta formulär kan utbildningsanordnare använda och uppmana sökande att fylla i för att beskriva sin reella kompetens. Det finns också möjlighet att testa den sökandes kompetens med olika typer av teoretiska och/eller praktiska prov. Den sökande kan också uppmanas att

skicka in en självvärdering av särskilt efterfrågade kunskaper och färdigheter, gärna i kombination med ett enklare arbetsprov.

Det finns några saker som är viktiga att tänka på för att bedömningen av reell kompetens ska bli rättssäker:

- Identifiera och formulera bedömningskriterier för det som är nödvändigt att bedöma.
- Ta fram beskrivningar av metoder, tillsammans med anvisningar för hur ni ska genomföra och dokumentera bedömningen.
- Ta fram krav på bedömarens kompetens.
- Använd gärna flera metoder vid bedömningen och gärna mer än en bedömare.

4.4 Reell kompetens för tillgodoräknande

Enligt 2 kap. 12 § YHF har en studerande på en yrkeshögskoleutbildning rätt att få tillgodoräkna sig både annan tidigare utbildning eller motsvarande kunskaper, färdigheter och kompetenser som erhållits genom yrkeserfarenhet eller genom annat tidigare lärande. Även här kan validering användas för att genomföra bedömningen på ett kvalitets- och rättssäkert sätt. Bedömningen mynnar ut i ett underlag inför att utbildningens ledningsgrupp prövar frågan om tillgodoräknande och fattar beslut. Tillgodoräkandet kan avse delar av en kurs, hel kurs eller flera kurser. Betyg sätts enligt gällande betygsskala.

Vid tillgodoräknande av annan tidigare utbildning är det de kunskaper, färdigheter och kompetenser den studerande åberopar, som i huvudsak motsvarar kursinnehållet i den aktuella utbildningen, som kan tillgodoräknas. Denna bedömning utgår

vanligtvis från formella dokument, t.ex. utbildningsbevis eller intyg, och är ofta en rent administrativ process.

Vid tillgodoräknande av motsvarande kunskaper, färdigheter och kompetenser som har utvecklats i yrkesverksamhet eller på annat sätt påbörjas en kompetenskartläggning avseende reell kompetens. I kompetenskartläggningen ges den sökande möjlighet att visa upp underlag, som t.ex. kan bestå av arbetsbetyg, kursbevis, intyg avseende ideella uppdrag och arbetsprover. Om underlagen inte fullt ut styrker de kunskaper, färdigheter och kompetenser som den studerande åberopar kan kompetenskartläggningen fortsätta i dialog med den studerande. Kartläggningen används sedan i bedömningen mot de kursmål och betygskriterier i utbildningen som är relevanta. Vid behov kan bedömningen kompletteras med ett prov eller liknande för att styrka den studerandes kunskaper, färdigheter och kompetenser. I övrigt tillämpas samma rutiner som vid tillgodoräknande av tidigare utbildning.

5

5 Behörighet

Nedanstående bild visar de steg som de sökande ska gå igenom vid en behörighetsbedömning enligt 3 kap. 1–4 § § YHF. Observera att den 4 § - i figuren nedan steg fyra - är frivillig för anordnaren att använda.

Steg 1 (bedöms alltid för alla sökande)

- Avlagt gymnasieexamen.
- Har svensk eller utländsk utbildning som motsvarar gymnasieexamen.
- Är behörig till motsvarande utbildning i nordiska grannländer.
- Kan tillgodogöra sig utbildningen på grund av tidigare utbildning, praktisk erfarenhet eller någon annan omständighet.

Steg 2 (om den sökande har annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska).

- Den sökande ska ha de kunskaper i svenska som behövs.

Steg 3 (om utbildningen kräver behörighet i övrigt)

- Kunskaper från kurser i gymnasieskolan eller motsvarande.
- Yrkeserfarenhet.
- Andra kunskaper som har betydelse för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Steg 4 (om den sökande inte uppfyller behörighetskraven i de föregående stegen)

- Bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva yrket som utbildningen förbereder för.

5.1 Grundläggande behörighet

En utbildning inom yrkeshögskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren för utbildningen. Detta krav följer av 15 § YHL.

5.1.1 Bestämmelser

Nedan preciseras de krav som gäller för att en sökande ska anses vara behörig till en yrkeshögskoleutbildning. En sökande som uppfyller kraven i en eller flera av nedanstående fyra punkter, uppfyller kravet för grundläggande behörighet till en utbildning inom yrkeshögskolan.

3 kap. 1 § YHF Grundläggande behörighet

1. avlagt en gymnasieexamen i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning,
2. har en svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 1,
3. är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till motsvarande utbildning, eller
4. genom svensk eller utländsk utbildning eller praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

När det gäller kraven i punkt 2 har MYH tidigare utfärdat föreskrifter om behörighet att antas till utbildning inom yrkeshögskolan (MYHFS 2013:4). Den 31 mars 2021 upphörde föreskrifterna att gälla.³ Observera att upphävandet av föreskriften inte påverkar kraven för grundläggande behörighet. Krav som ställs för att den sökande skall anses ha en svensk utbildning vid folkhögskola motsvarande en gymnasieexamen i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning är oförändrad.

5.1.2 Bedömning av behörighet till yrkeshögskolan utifrån svensk utbildning

Gymnasieskolan har genomgått ett antal reformer under åren

³ MYHFS 2013:4 upphävd genom MYHFS 2021:1

vilket gör att det finns olika typer av betyg som ger behörighet till yrkeshögskolan. Nedan redogörs för de flesta av dem.

5.1.3 Gymnasieexamen

Alla som har en gymnasieexamen enligt skollagen (2010:800), oavsett om det är från ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram, har grundläggande behörighet för yrkeshögskoleutbildning.

Den som har gått ett program i gymnasieskolan men som inte uppfyller kraven för att få gymnasieexamen kan få ett studieintyg. Ett studieintyg från ett högskoleförberedande program kan utfärdas i de fall en sökande inte har godkänt betyg i exempelvis Svenska 2 och/eller 3, eller Engelska 5 och/eller 6. I de fall studieintyget innehåller godkända betyg i de gymnasiegemensamma ämnen som krävs för att få en yrkesexamen⁴, kan den sökande anses ha grundläggande behörighet.

5.1.4 Slutbetyg från gymnasieskolan eller Komvux

Innan den senaste läroplanen (Gy2011/Vux2012) infördes inom gymnasieskolan/komvux fick eleverna slutbetyg. Alla program var treåriga och uppbyggda av kurser. Inom gymnasieskolan fanns

⁴ Svenska 1 eller Svenska som andraspråk 1, Engelska 5 och Matematik 1

nationella program samt olika specialutformade program. Vissa kurser definierades som kärnämnen som exempelvis Svenska A och B, Engelska A, Matematik A, Samhällskunskap A och lästes på samtliga program. Alla program innehöll 2 500 gymnasiepoäng och den som har lägst betyget Godkänt i minst 2 250 poäng har grundläggande behörighet till utbildning inom yrkeshögskolan.

Slutbetyg som utfärdades mellan 1998 och 2002 kan omfatta olika antal poäng beroende på när det utfärdats och om det avser ett teoretiskt program eller ett yrkesprogram. Naturvetenskaps-, Samhällsvetenskaps- och Estetiska programmet omfattar 2 150 gymnasiepoäng och övriga program 2 370 gymnasiepoäng. När sökande med sådana betyg ska bedömas kan man utgå från att den som har ett fullständigt betyg i normalfallet har grundläggande behörighet till utbildning inom yrkeshögskolan. Även den som har reducerat program kan ha grundläggande behörighet, förutsatt att sökande har godkänt i minst 90 procent av innehållet av ett fullständigt program. Observera att sökande alltså kan sakna betyg i t.ex. Engelska A och B, Matematik A och B eller Svenska A och B och ändå ha ett slutbetyg från gymnasiet.

För mer information om de olika programmen och antal poäng rekommenderas Universitets- och högskolerådets bedömningshandbok.⁵ Observera att kraven för att uppfylla grundläggande behörighet till högskoleutbildning och kraven för grundläggande behörighet till yrkeshögskoleutbildning skiljer sig åt.

5.1.5 Mellanårsbetyg

De elever som påbörjade gymnasieskolans program 1992 och 1993, så kallade mellanårsprogram, fick avgångsbetyg. Ett avgångsbetyg från ett mellanårsprogram omfattar

⁵ bedomningshandboken.uhr.se/Svenska eller <https://bedomningshandboken.uhr.se/svenska-meriter/betygstyper-i-antagningen/>

olika poängantal, ett teoretiskt program omfattar 2 180 gymnasiepoäng och yrkesprogrammen omfattar 2 400 gymnasiepoäng. Avgångsbetygen kunde ha fullständig, mindre eller utökad studiekurs på samma sätt som avgångsbetyg från gymnasieskolans linjer; läs mer om detta under nästa rubrik. Sökande med avgångsbetyg från ett fullständigt mellanårsprogram har grundläggande behörighet till yrkeshögskoleutbildning.

Mellanårsprogrammen bestod av kurser men eleverna fick betyg i ämnet som kursen ingick i. Till exempel kunde ämnet engelska bestå av kursen Engelska A och Engelska B och eleven fick ett sammanfattande betyg i skala 1–5 i engelska. Avgångsbetyg från mellanårsprogram utfärdades 1995 och 1996.

5.1.6 Avgångsbetyg från gymnasieskola eller Komvux

Innan programmen infördes på gymnasiet läste eleverna två- eller treåriga linjer. De treåriga linjerna var teoretiska medan de tvååriga kunde vara teoretiska eller yrkesinriktade. På de yrkesinriktade linjerna kunde eleverna välja om de ville läsa svenska under båda åren eller bara under årskurs 1. I de fall en elev läste svenska under årskurs 1 fick hen endast ett betyg i svenska och uppfyller inte grundläggande behörighet. Om ämnet svenska lästes under två årskurser (oavsett linje) innehåller avgångsbetyget två betyg i svenska, ett betyg i Svenska språket och ett betyg i Svensk litteraturkunskap och språklig orientering. I dessa fall är kravet på grundläggande behörighet uppfyllt.

Elever som gick gymnasieskolans två- eller treåriga linjer fick avgångsbetyg med ämnesbetyg utfärdade i skala 1–5 (sifferbetyg). Avgångsbetygen kunde ha fullständig, mindre eller utökad studiekurs. Om en sökande har fullständig eller utökad studiekurs

har hen grundläggande behörighet till yrkeshögskoleutbildning. Även sökande som genomfört en mindre studiekurs kan ofta anses ha grundläggande behörighet, bedömning får göras från fall till fall.

Komvuxsystemet byggde tidigare på etappläsning som var relaterad till gymnasieskolans två- och treåriga linjer. Elever i Komvux fick efter avslutade studier ett avgångsbetyg 2 eller 3, vilket motsvarar två- respektive treårig teoretisk linje. Dessa ger alltid grundläggande behörighet, likaså avgångsbetyg från Komvux.

5.1.7 Waldorfskola

Waldorfskolan utfärdar omdömen och behöver inte utfärda slutbetyg. Eleverna kan dock få slutbetyg med bokstavs­betyg IG-MVG. Sökande som har ett betyg från Waldorfskola och har läst enligt studieplan WK 10–12/WK2 10–12 med godkänt i minst 90 procent av kurserna har grundläggande behörighet till yrkeshögskolan. Slutbetyg utfärdades första gången vårterminen 1999. För mer information kring hur slutbetygen ska se ut, hänvisas till Universitets- och högskolerådets bedömningshandbok.

Elever som läste på Waldorfskola till och med 1998 fick avgångsbetyg. Sökande som har ett avgångsbetyg från tolvårig Waldorfskola har grundläggande behörighet till yrkeshögskoleutbildning.

5.1.8 Behörighetsintyg från folkhögskola

Elever som läser på folkhögskola kan läsa både längre och kortare utbildningar. Utbildningarna kan vara av teoretisk karaktär (allmän) eller vara mer yrkesinriktade.

För att folkhögskoleutbildning ska ge grundläggande behörighet till yrkeshögskolan krävs att den sökande har gått en allmän kurs på gymnasienivå som motsvarar i både omfattning och innehåll kraven för gymnasieexamen i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning.

Grundläggande behörighet genom folkhögskolestudier ska styrkas genom ett behörighetsgivande intyg. Det finns olika typer av behörighetsgivande intyg som en sökande kan ha eller få utfärdad av den aktuella

folkhögskolan:

- "Intyg för behörighet till högskolestudier och yrkeshögskolestudier" - intyget styrker grundläggande behörighet motsvarande ämnesplaner för Gy11/Vux12 (Svenska 1, Engelska 5, etc.).
- Intyg för behörighet till högskolestudier" - intyget styrker grundläggande behörighet motsvarande kärnämnen. Dessa intyg utfärdades senast 30 juni 2015 och är anpassade till kursplanerna för Gy2000, med kärnämnen (Svenska B, Engelska A, etc.).
- "Intyg om behörighet för högskolestudier" - ett intyg anpassat till linjegymnasiet med ämnen angivna i årskurser (Svenska årskurs 3, Engelska årskurs 2, etc.) Sökande som har detta intyg ska ha läst senast läsåret 1997/1998 för att det ska ge grundläggande behörighet till yrkeshögskolan.

För mer information om behörighetsintyg från folkhögskola hänvisas till Folkbildningsrådet.

Bedömning av behörighet till yrkeshögskolan utifrån utländsk utbildning

Det är den sökande som har ansvar för att översätta sina betyg. Det innebär att utbildningsanordnaren bör upplysa den sökande om att hen ska styrka sin ansökan genom att lämna in en översättning av sina betyg samt en kopia på sitt originalbetyg.

Översättningen bör göras av en auktoriserad översättare och betygen ska vara översatta till svenska eller engelska. När det gäller betyg som är utfärdade på de nordiska språken samt engelska, franska, tyska och spanska rekommenderar myndigheten att utbildningsanordnaren ansvarar för att översätta betygen.

När det gäller frågan om bedömning kan anordnaren inte avstå från att bedöma den sökandes behörighet eller avvisa en sökande på grund av att anordnaren inte har kompetens att bedöma de utländska betyg det är frågan om. I de fall det är svårt att göra en bedömning om det utländska betyget motsvarar en svensk gymnasieexamen som kan ge behörighet till utbildningen finns möjligheten att bedöma den sökande på reell kompetens istället, se kapitel 4. Nedan följer några tips på hur man kan bedöma

den utländska utbildningen.

Universitets- och högskolerådet, UHR, har en bedömningshandbok för utländska meriter ⁶, och bedömningstjänsten ⁷ som kan ge information om den utländska utbildningen. Bedömningstjänsten visar vad en utländsk avslutad examen motsvarar i Sverige och på gymnasienivå visar den även om utbildningen ger grundläggande behörighet eller om det är en yrkesgymnasieexamen som inte ger behörighet till högre studier i utbildningslandet. Däremot visar bedömningstjänsten inte vilka ämnen på gymnasienivå som utbildningen motsvarar.

I Bedömningshandboken framgår det vilka typer av betyg som utfärdas, om dessa ger behörighet (till högskolestudier) och om det är en specifik myndighet som ska utfärda betygen för att de ska kunna godkännas. Där finns även information om vilka ämnen som den utländska gymnasieutbildningen motsvarar i svenska betyg. Sammantaget är det viktigt att utbildningsanordnaren har i åtanke att denna handbok är utformad efter högskolans behörighetsbestämmelser, men rätt använd kan ge värdefull vägledning vid bedömningen av behörigheten inom yrkeshögskolan.

I den utländska Bedömningshandboken finns också information om IB, International Baccalaureate, som går att läsa på vissa gymnasieskolor i Sverige. För mer information om IB hänvisas till UHR:s utländska bedömningshandbok.

Personer som har utländska betyg kan få dessa bedömda av UHR som utfärdar ett förhandsbesked om utbildningen ger behörighet till högskolestudier i Sverige.⁸ Om sökande har ett sådant förhandsbesked kan det vara till hjälp i bedömningen av sökandes behörighet. Även här ska man vara medveten om att de bedömningar som görs av UHR är för tillträde till högskoleutbildning och baseras på en annan förordning än den som gäller för tillträde till yrkeshögskolan. Av förhandsbeskedet bedöms inte eventuellt gymnasieprogram som den utländska utbildningen motsvarar och inte heller bedöms andra ämnen/ kurser som inte krävs för behörighet till högskolestudier.

⁶ bedomningshandboken.uhr.se/Utlandska

⁷ www.uhr.se/bedomning-av-utlandsk-utbildning/jamforelseguiden/

⁸ <https://www.uhr.se/sv/Bedomning-av-utlandsk-utbildning/>

Bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till motsvarande utbildning

Eftersom de andra nordiska länderna inte har exakta motsvarigheter till den svenska yrkeshögskolan, är det inte möjligt att ge ett generellt svar om vilka utbildningar som ger behörighet till yrkeshögskolan. Behörigheten måste bedömas för varje enskild sökande. Utgångspunkt är att om den sökandes utbildning ger behörighet till eftergymnasiala studier i landet där utbildningen är genomförd, ger den även grundläggande behörighet till yrkeshögskolestudier.

För information om utbildningar från de nordiska länderna som kan ge grundläggande behörighet till yrkeshögskolan hänvisas till UHR:s utländska bedömningshandbok. Även om den är anpassad för behörighet till högskoleutbildning kan den ge vägledning.

Bedömning av förmåga att tillgodogöra sig utbildningen

De fyra punkterna i 3 kap. 1 § YHF anger fyra likvärdiga vägar till grundläggande behörighet till yrkeshögskolan. Om den sökande visar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet är kraven för behörighet uppfyllda.

De tre första punkterna i 3 kap. 1 § YHF grundar sig på att den sökande har en utbildning som förbereder för eftergymnasiala studier. Därför ska behörighetsbedömningen utifrån den fjärde punkten ta hänsyn till svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller någon annan omständighet som visar att den sökande har tillräckliga kunskaper, färdigheter och kompetenser för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Det kan till exempel handla om kunskaper i språk och matematik eller förmåga att

genomföra analyser och uttrycka sig i tal och skrift på ett sätt som utbildningen kräver. Det finns ingen standardmall för hur en sådan bedömning ska göras för yrkeshögskoleutbildningar. Utgångspunkten är att det ska göras en bedömning utifrån utbildningens innehåll och vad som krävs för att kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Den sökande har möjlighet att styrka sin behörighet genom någon form av dokumentation eller på annat sätt. Utbildningsanordnaren har möjlighet att använda egna kriterier för bedömning av den sökandes behörighet. Kriterierna ska formuleras utifrån de kunskaper, färdigheter och kompetenser som behövs för den aktuella utbildningen. Det är viktigt att komma ihåg att de bedömningskriterier som ställs upp aldrig får innebära högre krav än vad som motsvarar kraven i svenska, engelska och matematik för yrkesexamen på gymnasieskolan. (se avsnitt 4.3).

Myndigheten rekommenderar att utbildningsanordnaren informerar de sökande om denna möjlighet till behörighetsbedömning och vilken typ av dokumentation eller underlag som behövs för att kunna bedöma om sökande har grundläggande behörighet enligt denna punkt. Förslagsvis kan denna information finnas på den egna webbsidan.

Exempel:

Michel söker utbildningen Grafisk design. Han har en utländsk gymnasieexamen som motsvarar en svensk gymnasieexamen.

Michel har inte svenska som modersmål. Han har läst i informationen på utbildningsanordnarens webb att han behöver visa att han har tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig utbildningen för att vara behörig. Michel har jobbat i två år inom reklambranschen i Sverige med svenska som arbetspråk. För att styrka sina kunskaper i svenska skickar han med ett intyg från arbetsgivaren som beskriver hans förmåga att uttrycka sig i tal och skrift på svenska.

Utbildningsanordnaren bedömer att Michel uppfyller kraven på grundläggande behörighet med stöd av 3 kap. 1 § punkten 2 och 2 § YHF.

5.2 Grundläggande behörighet

5.2.1 Bestämmelser

För grundläggande behörighet ska den sökande kunna uppvisa godtagbara kunskaper i det svenska språket, om den sökande inte har något av nedanstående modersmål.

3 kap. 2 § YHF

Den som har annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska ska ha de kunskaper i svenska som behövs

Att den som antas till en yrkeshögskoleutbildning ska ha de kunskaper i svenska "som behövs", innebär att kraven ska ställas i förhållande till vad som behövs för den enskilda utbildningen. Vad kravet på kunskaper i svenska innebär, kan variera beroende på utbildningens innehåll. För sökande som varken har ett godkänt gymnasiebetyg i svenska (eller motsvarande) eller något av ovanstående språk som modersmål bör en bedömning göras, till exempel i form av ett test. För att inte riskera att sökande diskrimineras bör hela denna grupp sökande testas, oavsett språklig bakgrund.

Om sökande har ett godkänt betyg från kursen svenska 1 eller svenska som andraspråk 1 så ska anordnaren utgå från att hen har de kunskaper i svenska som behövs.

Tänk också på att sökande som uppfyller grundläggande behörighet genom 1 § 4p. även ska bedömas mot 2 §.

5.2.2 Vilka krav på kunskaper bör ställas?

Eftersom utbildningar kan innebära olika krav på vilka kunskaper i svenska som behövs, kan utbildningsanordnaren inte ställa krav på att den sökandes kunskaper i svenska ska motsvara

en viss gymnasiekurs i sin helhet. I stället behöver man tänka igenom vilka typer av språkanvändning den sökande kommer att ställas inför och därefter bestämma vad som behövs för den enskilda utbildningen. Det är viktigt att samma krav på kunskaper i svenska ställs på samtliga sökande. De har även rätt att i förväg få veta vilka kunskaper i svenska som är nödvändiga för att klara utbildningen och på så sätt få möjlighet att ta ställning till om man har de kunskaper som behövs. Det rekommenderas att detta tydligt framgår på anordnarens egen webbsida.

För många utbildningar handlar de grundläggande kunskaperna om att förstå talat och skrivet språk och att kunna kommunicera på ett sätt som utbildningen kräver samt att kunna göra sig förstådd genom tal och skrift. Här behöver avgöras vad som faktiskt krävs för att följa med i undervisningen – tänk på att det handlar om att ange en nedre gräns.

Exempel:

Michel söker utbildningen Grafisk design. Han har en utländsk gymnasieexamen som motsvarar en svensk gymnasieexamen.

Michel har inte svenska som modersmål. Han har läst i informationen på utbildnings-anordnarens webb att han behöver visa att han har tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig utbildningen för att vara behörig. Michel har jobbat i två år inom reklambranschen i Sverige med svenska som arbetsspråk. För att styrka sina kunskaper i svenska skickar han med ett intyg från arbetsgivaren som beskriver hans förmåga att uttrycka sig i tal och skrift på svenska.

Utbildningsanordnaren bedömer att Michel uppfyller kraven på grundläggande behörighet med stöd av 3 kap. 1 § punkten 2 och 2 § YHF.

5.2.3 Bedömningsmetoder

Det finns ett stort utrymme för utbildningsanordnare att själva bestämma med vilka metoder och mot vilka kriterier som bedömningen ska göras. Det är ett krav att metoderna är transparenta, i den mening att den sökande i förväg känner till vad som bedöms och hur, och att bedömningen genomförs på ett likvärdigt sätt, oavsett vem bedömaren är.

När sökandes kunskaper i svenska testas, bör hänsyn tas till följande:

- Att tydliggöra vilka kunskaper i svenska som krävs, det vill säga att formulera tydliga bedömningskriterier.
- Att ge sökande tydlig information om kriterierna och om hur bedömningen går till.
- Att den, eller de, som genomför bedömningen har tillräcklig kompetens för sitt uppdrag.
- Att de texter och det innehåll som används vid testningen är representativt för material som används i utbildningen.
- Att inte ställa högre krav än nödvändigt – kraven anger en nedre gräns för vilka kunskaper som behövs för att kunna tillgodogöra sig utbildningen.
- Att inte ställa andra eller högre krav på sökande med annat modersmål än svenska, än vad som ställs på sökande med svenska som modersmål.

5.3 Behörighet i övrigt

5.3.1 Bestämmelser

Utbildningsanordnaren kan ställa krav på särskilda förkunskaper och villkor utöver vad som gäller för grundläggande behörighet till yrkeshögskolan. Kraven, när det gäller särskilda förkunskaper, får bara ställas om de är nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Det är också reglerat vilken typ av förkunskapskrav som får ställas upp. Villkor får bara ställas om de är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för. Reglerna för särskilda förkunskaper och villkor finns i 3 kap. 3 § YHF.

3 kap. 3 § YHF

För behörighet att antas till en utbildning får det utöver vad som anges i 1 och 2 § § ställas krav på särskilda förkunskaper. Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Kraven får avse kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper.

Om det är fråga om en sådan kort utbildning som avses i 2 kap. 5 § andra stycket eller det finns andra särskilda skäl, får kraven på särskilda förkunskaper även avse yrkeserfarenhet eller andra kunskaper än sådana som avses i första stycket, om de är av betydelse för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Utöver krav på kunskaper får det även ställas villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Om det krävs särskilda förkunskaper för behörighet ska dessa framgå av utbildningens utbildningsplan. Detta krav följer av 2 kap. 7 § YHF som reglerar vad en utbildningsplan ska innehålla.

5.3.2 Att tänka när särskilda förkunskaper utformas

När anordnaren utformar de särskilda förkunskaperna är det viktigt att fundera på om de är nödvändiga och vad som faktiskt krävs för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Man får inte kräva omotiverat höga särskilda förkunskaper. Det handlar om att ta hänsyn till vilka kompetenser som är nödvändiga för att den studerande ska klara av utbildningen.

5.3.3 Kurser från gymnasieskolan

Särskilda förkunskaper i form av kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper ska anges som kurser. Det är inte möjligt att ange ett förkunskapskrav i form av ett helt program från gymnasieskolan. Det bör anges om det krävs minst Godkänt eller betyget E. Det är inte möjligt att kräva ett högre betyg än Godkänt/E i kursen för att den sökande ska vara behörig, det är heller inte möjligt att sätta en kurs som ingår i yrkesprogrammets gemensamma kurser⁹ som ett särskilt förkunskapskrav eftersom dessa kurser redan ingår i den grundläggande behörigheten.

Om den sökande inte har formella meriter kan hen ha reell kompetens, läs

⁹ <https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola>

mer om reell kompetens i kapitel 4.

5.3.4 Yrkeseferenhet

Yrkeseferenhet får endast användas som förkunskapskrav om det finns särskilda skäl.¹⁰ Yrkeseferenhet innebär att den sökande ska ha arbetat inom ett specifikt område och utvecklat kompetenser som krävs för att klara utbildningen. Det bör framgå vilken yrkeseferenhet som är relevant för utbildningen, exempelvis vårdsektor, trädgårdsskötsel eller försäljning. Att bara ange "relevant yrkeseferenhet" blir inte tillräckligt tydligt för de sökande.

Det kan även framgå vilken omfattning och längd som krävs, till exempel yrkeseferenhet om minst 2 år på minst halvtid. I dessa fall bör det även framgå om anordnaren räknar om yrkeseferenhet som har annan omfattning än den som anges, till exempel om 1 år på heltid ger behörighet om kravet är 2 år på minst halvtid.

5.3.5 Att tänka på när villkor utformas

Villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för får ställas för behörighet för utbildning inom yrkeshögskolan. Villkor kan vara körkort för trafikläroutbildning eller godkänt i vissa tester (fysiska och psykologiska) för specifika utbildningar som lokförare eller pilot. Ofta är dessa villkor något som krävs för yrket som regleras av en annan myndighet, som Trafikverket eller Transportstyrelsen.

Villkor kan också vara någon typ av särskilt prov, till exempel kan det för vissa utbildningar inom hantverk, design och media krävas arbetsprover. I de fall det ställs krav på arbetsprov eller

¹⁰ Se avsnitt 5.3.6; "Vad innebär särskilda skäl"

annat särskilt prov måste det vara tydligt vad som ska mätas och vad som krävs för att få godkänt på provet.

Det är inte tillåtet att ställa villkor för att något är "bra att ha" i yrket (som t.ex. körkort), utan villkoren ska gälla något som är nödvändigt för utbildningen eller yrket. En del företag ställer vissa krav på studerande för att kunna ge dem en LIA-plats som t.ex. utdrag ur belastningsregister eller drogtester. Det är inte krav som kan anges som villkor till utbildningen. Istället bör den sökande informeras vid söktillfället om att dessa krav kan komma att ställas av företagen för att få en LIA-plats.

5.3.6 Vad innebär särskilda skäl?

I 3 kap. 3 § YHF anges att förkunskaper i form av yrkeserfarenhet och andra kunskaper än sådana som avser kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. För att kunna ställa krav på särskilda förkunskaper krävs utöver det särskilda skäl.

Ett särskilt skäl är något utöver normalfallet. En yrkeshögskoleutbildning är en naturlig utbildningsväg för unga individer efter avslutad gymnasieskola och de särskilda förkunskaper som kan ställas upp för behörigheten ska inte stänga ute dessa sökande. Det är utbildningsanordnaren som i sin ansökan till MYH ska visa på konkreta omständigheter och kunna motivera att det finns särskilda skäl för att få ställa krav på ovanstående. Det gäller att kunna redovisa och förklara vad det är i utbildningen som motiverar att ha yrkeserfarenhet eller andra kunskaper som förkunskapskrav och varför kurser från gymnasieskolans nationella program inte räcker för att nå

utbildningens mål. Det är MYH som, utifrån underlaget som skickats in i samband med en ansökan om att bedriva utbildning, bedömer om särskilda skäl föreligger eller inte.

5.3.7 Bedömning av motsvarande kunskaper

Om utbildningen ställer krav på särskilda förkunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program ska utbildningsanordnaren också bedöma om den sökande har motsvarande kunskaper.¹¹ Det framgår av bestämmelsen i 3 kap. 3 § YHF. Bedömningen görs då utifrån underlag som kan se olika ut beroende på hur den sökande har skaffat sig kunskaperna.

Eftersom gymnasieskolan har genomgått ett antal reformer kan betyg i olika ämnen/kurser se olika ut. På Skolverkets webbplats finns möjlighet att söka efter både nu giltiga och äldre kursplaner med betyg G–MVG. Kursplanerna får därefter jämföras med varandra för att kunna bedöma om en sökande med äldre betyg är behörig. För samtliga ämnen finns många fler sätt att ha motsvarande kunskaper. I UHR:s bedömningshandbok finns en fullständig förteckning över vad som kan motsvara respektive kurs/ämne.¹²

5.3.8 Prov i svenska respektive engelska

För behörighet i svenska respektive engelska till högskolestudier finns olika former av tester som kan göras om den sökande har en utländsk gymnasieutbildning. Godkända resultat

¹¹ I kapitel 4 finns mer information om hur bedömningar kan göras.

¹² bedomningshandboken.uhr.se/Svenska, under Behörigheter/Tabell för behörighetsbedömning

på dessa tester visar att den sökande har kunskaper i svenska respektive engelska som motsvarar kraven i dessa ämnen för grundläggande behörighet.

5.4 Behörig enligt 3 kap. 4 § YHF

5.4.1 Bestämmelser

Behörighet för en sökande till yrkeshögskolan bedöms först utifrån vad som står i 3 kap. 1–4 §§ YHF. Om den sökande inte uppfyller dessa krav finns ytterligare en möjlighet att bli förklarad behörig genom att utbildningsanordnaren bedömer behörigheten utifrån 3 kap. 4 § YHF. Bestämmelsen är utformad på ett sådant sätt att det är utbildningsanordnaren själv som väljer om den ska tillämpas eller inte.

3 kap. 4 § YHF

Behörig att antas till utbildningen är, trots vad som anges i 1–3 §§, även den som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för. Högst 20 procent av årsplatserna i en utbildning får avsättas för sådana sökande.

5.4.2 Bedömning av förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen leder till

Det finns två krav i denna bestämmelse, (att kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter kunna utöva det yrke som utbildningen förbereder för). Båda kraven måste vara uppfyllda för att den sökande ska kunna bedömas behörig till utbildningen. Det är

utbildningsanordnaren som tillsammans med ledningsgruppen bör formulera relevanta läranderesultat som den sökande ska kunna uppvisa. Den sökandes reella kompetens ska sedan bedömas mot dessa läranderesultat.¹³

Bedömning kan göras utifrån underlag som den sökande skickar in eller utifrån tester som utbildningsanordnaren genomför. Det finns ett stort utrymme för anordnaren att bestämma hur och på vilka grunder bedömningen ska göras.

Det vanligaste är att denna bestämmelse används för en sökande som inte uppfyller de särskilda förkunskapskraven för utbildningen. Eftersom särskilda förkunskapskrav ska vara sådana krav som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen är det särskilt viktigt att motivera varför ett undantag från dessa krav kan göras för den sökande.

Till exempel kan särskilda förkunskapskrav ställas på kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper. Om sökande inte uppfyller ett krav som ställts upp, till exempel betyget E i Svenska 2 eller motsvarande, kan anordnaren sätta upp kriterier kring vad i denna kurs som är särskilt avgörande för att klara utbildningen, till exempel att den sökande har grundläggande färdigheter i presentationsteknik och förmåga att kommunicera skriftligt. Då kan det vara relevant att bedöma den sökandes förmåga på dessa områden genom intyg från tidigare erfarenheter eller genom ett test. En sökande som har kunskaper och färdigheter som helt motsvarar den aktuella gymnasiekursen uppfyller kravet på särskilda förkunskaper.¹⁴

Om utbildningen har andra särskilda förkunskapskrav, som yrkeserfarenhet eller villkor som är en förutsättning för utbildningens speciella inriktning eller är av betydelse för det yrkesområde som utbildningen förbereder för, kan andra erfarenheter bedömas ge likvärdig beredskap för den sökande

¹³ Ett exempel på hur man kan ta fram relevanta bedömningskriterier finns i Skolverkets skrift om identifiering av generella kompetenser med hjälp av EU:s nyckelkompetenser.

¹⁴ Se avsnitt 5.3.7; "Bedömning av motsvarande kunskaper"

att tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen leder till. Nedan följer ett exempel på bedömning enligt 3 kap. 4 § YHF.

Exempel:

Anna söker utbildningen Byggproduktionsledare. På utbildningsanordnarens webbsida finns information om möjligheten att bli bedömd utifrån reell kompetens om sökande inte har de formella meriter som ger grundläggande behörighet till yrkeshögskolan eller de särskilda förkunskaperna. Anna har betyg från Hotell- och restaurangprogrammet men uppfyller inte de särskilda förkunskapskraven om godkänt/lägst betyg E i Bygg och anläggning 1 och 2. Hon är därmed inte behörig enligt kravet på särskilda förkunskaper. Anna påtalar att hon under tre årstid arbetat som hotellchef och att hon i den rollen även har varit hotellets representant i ett ombyggnadsprojekt. Det var där som intresset för byggproduktion väcktes. Utbildningsanordnaren testar hennes förmåga att förstå delar av utbildningens innehåll och gör bedömningen att Anna, med ett mindre individuellt stöd som utbildningsanordnaren kan ge, mycket väl kan klara utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för.

Anna bedöms behörig enligt 3 kap 4 § YHF.

5.4.3 Högst 20 procent av årsplatserna får avsättas

Det finns ingen gräns för hur många sökande som kan bedömas behöriga utifrån sin förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen leder till. Om utbildningen har fler behöriga sökande än årsplatser ska de som har behörighetsförklarats utifrån 3 kap. 4 § YHF också ingå i ett urval i konkurrens med andra behöriga sökande. Däremot får högst 20 procent av årsplatserna i en utbildning avsättas för sökande som behörighetsförklarats utifrån 3 kap. 4 § YHF. Regeln kallas ofta för 20-procentsregeln som en följd av denna begränsning. Därför är det viktigt att beslutsunderlaget visar tydligt på vilken grund var och en av de sökande har behörighetsförklarats inför antagningen.

Hur många årsplatser en utbildning har framgår av Myndigheten för yrkeshögskolans beslut om att utbildningen får ingå i yrkeshögskolan. Även om det görs ett överintag till utbildningen beräknas de 20 procenten efter antalet årsplatser som anges i beslutet.

5.5 Behörighetsgivande förutbildning

Om en utbildning inte får tillräckligt många sökanden kan anordnaren enligt förordningen (2017:13) om behörighetsgivande förutbildning inom yrkeshögskolan i vissa fall få bedriva behörighetsgivande förutbildning.

Förutbildningen ska syfta till att ge de sökande kunskaper som motsvarar de krav på särskild behörighet som är uppställda för den ordinarie utbildningen och bedrivs alltid som heltidsstudier. För att vara behörig till förutbildningen gäller samma grundläggande behörighet som till yrkeshögskolan i övrigt. Vidare kan utbildningsanordnaren sätta krav på särskilda förkunskaper även för förutbildningen. Ansökan om att en behörighetsgivande förutbildning ska få starta får göras av anordnaren samtidigt som ansökan om den ordinarie utbildningen. Ansökan får även göras vid annan tidpunkt. Förutsättningen är att det finns eller kan antas finnas brist på behöriga sökande till den ordinarie yrkeshögskoleutbildningen.

5.6 Kurs på tom plats

Om det finns vakanta platser på en utbildning kan anordnaren anmäla till myndigheten att man avser erbjuda kurser i utbildningen som kurs på tom plats. I en tillträdesprocess till en kurs på tom plats kan utbildningsanordnaren välja att lätta på de särskilda förkunskapskrav som gäller för utbildningen, om dessa krav inte bedöms vara nödvändiga för den specifika kursen. I dessa fall ska utbildningsanordnaren istället bedöma vilka förkunskaper som krävs för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig den specifika kursen. Utbildningsanordnaren väljer själv vilka särskilda förkunskapskrav som ska tillämpas för kurs på tom plats. Förkunskapskraven kan dock inte vara högre än för den ordinarie utbildningen. Läs mer om kurs på tom plats på myndighetens webbsida.¹⁵

¹⁵ Läs mer här: [https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/Yrkeshogskolan/For- utbildningsanordnare/](https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/Yrkeshogskolan/For-utbildningsanordnare/)

6

6. Urval

6.1 Bestämmelser

Om när och hur ett urval regleras finns i 3 kap. 5–7 §§ YHF.

3 kap. 5 – 7 §§ YHF

Om antalet platser inom en utbildning är mindre än antalet behöriga sökande enligt 1–4 §§, får ett urval göras. Hänsyn ska då tas till den sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen.

Vid urvalet får en eller flera av följande urvalsgrunder användas: betyg, särskilt prov, tidigare utbildning och yrkeserfarenhet. Vid i övrigt lika meriter får urval också göras genom lottnings.

Urvalsgrunden särskilt prov får endast avse kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Urvalsgrunden tidigare utbildning ska i första hand avse gymnasial utbildning. Annan tidigare utbildning och yrkeserfarenhet får användas som urvalsgrund om det finns särskilda skäl.

Enligt 2 kap. 7 § punkten 8 YHF ska utbildningens utbildningsplan beskriva vilka grunder som ska användas vid ett urval.

Utbildningsplanen är därför ett viktigt styrdokument för urvalet bland sökande till en yrkeshögskoleutbildning.

6.2 Att tänka på när urvalsgrunder utformas

Eftersom urvalet ska utformas så att den som bäst kan tillgodogöra sig utbildningen ska antas, ska urvalsgrunderna vara anpassade efter vad som krävs för att klara utbildningen. Urvalet ska inte vara ett sätt att rangordna de sökande utifrån en bedömning om vilka som kan ha störst chans till anställning efter utbildningens slut utan ska enbart pröva den sökandes förmåga att tillgodogöra sig utbildningen. Eftersom yrkeshögskolan ska vara öppen för alla som uppfyller behörighetsvillkoren är det viktigt att urvalsgrunderna inte sätter öppenheten ur spel genom att vara direkt eller indirekt diskriminerande.¹

Utgångspunkten är densamma som vid framtagandet av särskilda förkunskapskrav. Det finns dock en viktig skillnad: medan de särskilda förkunskapskraven ska ange gränsen för vilka kunskaper, färdigheter och kompetenser som är nödvändiga för att tillgodogöra sig utbildningen, syftar urvalsgrunderna till att rangordna de sökande efter möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen. Alla sökande som bedömts vara behöriga ska ingå i urvalet.

Urvalet ska inte påverka behörighetsbedömningen. En sökande som tidigare har visat sig uppfylla krav på grundläggande behörighet och eventuella särskilda förkunskapskrav eller villkor kan inte förklaras "obehörig" till utbildningen om hen inte genomgår urvalet med ett visst resultat.

Det är också viktigt att reflektera över hur sökande som är behöriga på grundval av reell kompetens ska kunna konkurrera om utbildningsplatserna i urvalet. Urvalsgrunderna bör ta hänsyn till att alla som är behöriga även ska kunna delta i urvalet. Att exempelvis enbart använda urvalsgrunden betyg försämrar möjligheten för behöriga med reell kompetens att delta i urvalet. Däremot ger urvalsgrunden särskilt prov en möjlighet för sökande

¹ Se <http://www.do.se/om-diskriminering/> för mer information om diskrimineringsgrunderna.

som behörighetsförklarats på olika sätt att konkurrera på lika villkor.

Utbildningsanordnaren kan välja att ha flera urvalsgrunder där de sökande "sällas bort" gradvis. Detta kallas ofta för stegvis urval. Om man väljer att utforma urvalet stegvis, så är det viktigt att tänka på vilka konsekvenser urvalet kan få. Även här bör hänsyn tas till att alla som behörighetsförklarats – oavsett behörighetsgrund – bör kunna delta i urvalets första steg. En utbildningsanordnare kan alltså utforma urvalsprocessen på ett sådant sätt att de som placerat sig högst på listan i det första steget går vidare till nästa steg, likväl som att poäng för respektive steg räknas samman och de sökande med högsta poängen hamnar högst upp på listan över behöriga sökande.

Ett urval kan också utformas så att det mäter olika delar av den sökandes förmåga att tillgodogöra sig utbildningen. Ett exempel kan vara en utbildning som både innehåller kurser inom någon form av hantverk och kurser inom marknadsföring/ekonomi, vilket förekommer i utbildningar som leder till yrkesroller med eget företagande. I ett sådant fall kan urvalet ha två olika syften, dels att mäta förmågan att tillgodogöra sig hantverkskunnande, dels att mäta förmågan att tillgodogöra sig utbildningens ekonomiska kurser. Observera att de olika delarna i urvalet måste läggas ihop så att resultatet blir en lista med sökande rangordnade efter urvalet.

I de fall ansökningstiden förlängs innan ansökningstiden går ut ska anordnaren vänta med att göra urvalet till dess att alla ansökningar har kommit in inom den förlängda ansökningstiden.

I förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan anges i 3 kap. 7 § att urvalsgrunderna yrkeserfarenhet och tidigare utbildning som inte avser utbildning på gymnasial nivå endast får användas om särskilda skäl föreligger. En praxis som myndigheten har är att urvalsgrunden yrkeserfarenhet i huvudsak får användas om

yrkeserfarenhet finns med som särskilda förkunskapskrav. Läs mer om särskilda skäl här.²

Ett urval med kvotgrupper, det vill säga att antalet platser på utbildningen delas upp i olika grupper baserat på behörighetsgrund på det sätt man gör för antagning till högskolan, är inte förenligt med yrkeshögskolans regelverk. I ett urval till yrkeshögskolan måste samtliga behöriga sökande rangordnas i samma lista. Orsaken är att syftet med urvalet är att välja ut de behöriga sökande som har bäst förmåga att tillgodogöra sig utbildningen. Därför ska alla behöriga sökande ha samma möjligheter att delta i urvalet och bli bedömda i förhållande till samma urvalsgrunder. Om de sökande delas in i kvotgrupper utifrån olika urvalsgrunder, sätts denna möjlighet ur spel.

Om en utbildning har sina platser fördelade på flera orter (satellitorter) måste ändå de sökande rangordnas i samma lista. Myndigheten rekommenderar att de sökande får ange vilken studieort de helst vill bli antagna till vid ansökan. De sökande som har bäst resultat i urvalet får sina förstaval gällande studieort så länge det finns platser kvar på orten. När platserna på en ort har fyllts erbjuds sökande längre ner i rangordningslistan sina andra- eller (i förekommande fall) tredjehandsval gällande studieort.

Det är inte ovanligt att flera sökande får samma poäng i urvalet och utbildningsanordnaren behöver därför ha beredskap för hur man ska gå tillväga om situationen uppstår. Redan när man bestämmer hur poängen för olika urvalsgrunder ska beräknas är det bra att minimera risken för att ett stort antal sökande får samma poäng. Utbildningsanordnaren behöver ha en metod för att avgöra hur rangordning av sökande ska ske om flera sökande får samma poäng i urvalet. Till exempel kan en urvalsgrund ges tyngre vikt än övriga i en "utslagssituation". En annan möjlighet är att använda sig av lottning³ om de sökande i övrigt har likvärdiga meriter.

² Se avsnitt 5.3.6; "Vad innebär särskilda skäl".

³ Denna möjlighet gäller utbildningar som fått beslut om att ingå i yrkeshögskolan efter den 15 april 2016.

6.3 Betyg

Urvalsgrunden betyg kan tillämpas på flera olika sätt.

Utbildningsanordnaren kan välja hur man räknar ut ett meritvärde, antingen baserat på hela betyget eller på vissa utvalda kurser och kan välja vilken skala man vill använda. Tänk på att ju färre kurser meritvärdet räknas på, desto större risk är det att flera sökande får samma meritvärde.

Olika skolformers betyg, det vill säga gymnasieexamen med betygsskala A–F, slutbetyg med betygsskala IG-MVG, avgångsbetyg med betygsskala 1–5 samt utländska betyg och folkhögskoleintyg, ska kunna jämföras med varandra. I UHR:s bedömningshandbok finns information om hur högskolan räknar fram meritvärde för gymnasieexamen, slutbetyg och avgångsbetyg som man kan använda sig utav. Observera att omdöme från folkhögskola inte får ett meritvärde enligt samma skala som gymnasiebetygen inom högskolan, utan räknas på annat sätt och hamnar i en annan kvotgrupp. Om anordnaren väljer att använda högskolans sätt att räkna gymnasiebetyg måste en metod vara utarbetad för att räkna om även omdömen från folkhögskola enligt samma skala.

 Sökande som behörighetsförklarats enligt 3 kap. 1 § 4.p eller via 4 § har troligtvis inte några betyg att redovisa och hamnar därmed längst ner på listan, med få möjligheter att bli antagna, om endast betyg används som urvalsgrund.

6.4 Särskilt prov

Att använda sig av särskilt prov gör att alla sökande, oavsett hur hen behörighetsförklarats, kan delta i urvalet. Ett särskilt prov används med fördel om det är av betydelse för utbildningen,

till exempel för konstnärliga utbildningar där arbetsprover kan användas för att fånga aspekter som kreativ förmåga.

Det är centralt att det särskilda provet verkligen utformas för att mäta den studerandes förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och inte syftar till att bedöma den sökandes studiemotivation eller anställningsbarheten hos den sökande, då anställningsbarheten inte kan bedömas förrän efter genomförd utbildning.

Om särskilt prov ska användas som urvalsgrund bör det utformas som ett test där man mäter specifika kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att den sökande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen och inte utifrån personliga egenskaper som exempelvis lämplighet för yrket, ålder, motivation eller social kompetens. Exempel på vad som går att mäta och som kan ingå i ett särskilt prov är analysförmåga, logiskt tänkande, förmåga att arbeta lösningsorienterat i grupp och problemlösningsförmåga.

Ett särskilt prov kan vara muntligt, skriftligt eller praktiskt. Det är viktigt att det särskilda provet är utformat så att det går att gradera och mäta de kunskaper som testas likadant varje gång som det genomförs. Om särskilt prov används som urvalsgrund måste det tydligt framgå hur provet kommer att genomföras samt vilka poäng provet ger i urvalet. Även den maximala poängsumma som urvalsgruppen kan ge ska framgå.

För att ge alla sökande samma förutsättningar bör de sökande som kan styrka en konstaterad funktionsnedsättning erbjudas möjlighet till kompensatoriskt stöd. Det kan till exempel vara möjlighet att få göra provet muntligt istället för skriftligt, att få använda talsyntes eller rättstavningsprogram eller möjlighet att göra provet enskilt istället för i stor sal.

Det finns inget hinder för att det särskilda provet i urvalet genomförs med intervju som metod. Det är dock viktigt att tänka på hur intervjun utformas. En förutsättning är att intervjun har ett tydligt syfte att bedöma kunskaper och färdigheter hos den

sökande. Dessa ska vara definierade i förväg, kända av den sökande och göra det möjligt att bedöma sökandes möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen. I en intervju är det inte relevant att ställa frågor om den sökandes familjesituation eller om den sökande har sökt andra utbildningar. Intervjun ska vara tillräckligt strukturerad för att det ska vara möjligt att få ett bedömningsbart resultat och för att olika intervjuare ska kunna göra likvärdiga bedömningar. Det är viktigt att intervjuaren har tillräcklig kompetens för att genomföra intervjun och göra bedömningarna.

6.5 Tidigare utbildning

Urvalsgrunden tidigare utbildning ska i första hand avse gymnasial utbildning, antingen ett helt gymnasieprogram eller vissa gymnasiekurser. Annan tidigare utbildning får användas som urvalsgrund om det finns särskilda skäl⁴ och ska därför användas återhållsamt.

Om tidigare utbildning används som urvalsgrund ska det tydligt framgå inom vilket område samt vilken form av utbildning, om det är hel- eller halvtidsstudier som ger poäng i urvalet. Den maximala poängsumma som urvalsgruppen kan ge ska också framgå. Det är viktigt att den tidigare utbildningen relaterar till den sökta utbildningens innehåll. Till exempel kan urvalet till en utbildning till redovisningsekonom ge högre poäng för de sökande som har en gymnasieutbildning med ekonomisk inriktning.

6.6 Yrkserfarenhet

Urvalsgrunden yrkserfarenhet får endast användas om det finns

4 Se avsnitt 5.3.6; "Vad innebär särskilda skäl".

särskilda skäl. Huvudregeln är att yrkeserfarenhet bör användas återhållsamt. Bakgrunden är att utbildningar inom yrkeshögskolan i första hand ska bygga på de kunskaper som elever får på nationella program i gymnasiet eller motsvarande.

Det kan dock finnas utbildningar som har särskilda skäl för att använda urvalsgrunden. Ett sådant skäl kan vara att utbildningen har yrkeserfarenhet som särskilt förkunskapskrav och efterföljs av ett urval för att bedöma vem som bäst kan tillgodogöra sig utbildningen.

Det ska vara tydligt klarlagt i förväg hur många poäng den sökande kan få beroende på längd och omfattning av den tidigare yrkeserfarenheten. Till exempel om poäng ges per månad eller år? Ger deltidsarbete lägre poäng än heltid? Finns det ett maximalt antal år som den sökande kan få poäng för? Ett annat alternativ är att definiera vilka kunskaper, färdigheter och kompetenser från yrkeserfarenheten som ger poäng i urvalet.

6.7 Urval till behörighetsgivande förutbildning och kurs på tom plats

Om förutbildning anordnas ska dess urvalsgrunder finnas i utbildningsplanen för förutbildningen. Urval kan bli aktuellt om det finns fler sökande till förutbildningen än det finns platser kvar på utbildningen den förbereder för. Observera att alla som antagits till den behörighetsgivande utbildningen ska beredas plats på den ordinarie utbildningen.

Om utbildningsanordnaren efter anmälan till myndigheten avser att erbjuda kurser på tomma platser, ska en tillträdesprocess till den kursen på tom plats initieras. Om det är fler sökande än det finns tomma platser ska det urval som gäller för den ordinarie

utbildningen användas. Läs mer om kurs på tom plats och behörighetsgivande förutbildning på myndighetens webbplats.⁵

5 <https://www.myh.se/Verksamhetsomraden/Yrkeshogskolan/For-utbildningsanordnare/>

7. Slutord

Yrkeshögskolan är fortfarande en förhållandevis ny utbildningsform, som så sakteliga börjar hitta sin egen form. Vid flera tillfällen har förändringar av regelverket skett, med syfte att styra effekten av utbildningsformen. Inom myndigheten sker ständigt ett normeringsarbete av regelverket, utifrån olika händelser som uppkommer bland annat genom bedömningar av ansökningar om att bedriva yrkeshögskoleutbildning, tillsyn och kvalitetsgranskning. Det innebär att myndighetens stödmaterial inte ensamt kan vara bärare av all aktuell information.

Även om kontinuerliga uppdateringar genomförs kan det finnas en eftersläpning i förhållande till när förändringar eller ställningstagande träder i kraft. Det innebär sammantaget att de som verkar inom yrkeshögskolan behöver hålla sig informerade och uppdaterade.

Med denna handbok är förhoppningen att det ska bli lätt att göra rätt i behörighetsprocessen. En annan förhoppning är att det har väckt tankar och funderingar över hur rekryteringen till utbildningarna kan breddas. Att sökande ska få en rättssäker bedömning av sin behörighet för studier till yrkeshögskolan är till gagn för alla inblandade: individ, utbildningsanordnare, arbetsliv och samhälle. Det övergripande syftet med utbildningsformen, att förse arbetsmarknaden med kompetens, är avhängigt av att de sökande med bäst förutsättningar blir antagna och avslutar utbildningarna med godkända resultat så att de sedan blir anställningsbara och kommer ut på arbetsmarknaden. Först då är cirkeln sluten och den sista pusselbiten lagd.

Rätt kompetens i rätt tid.

Myndigheten för yrkeshögskolan

Myndigheten för yrkeshögskolan
Box 145, 721 05 Västerås, Sweden
www.myh.se